

Семижон А. В., курсант 4-го курсу навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: доцент кафедри філософії права та юридичної логіки, кандидат філософських наук, доцент *Роговенко М. М.*

АНОМІЯ ЯК ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВА ПРОБЛЕМА

Дослідження проблематики аномії має важливе значення для існування суспільства як стабільної системи. Цим зумовлена актуальність обраної теми дослідження в контексті розвитку сучасного українського суспільства, оскільки стан аномії загрожує різними видами порушень у ціннісно-нормативній системі суспільства, що може призвести до втрати ним здатності до самовідтворення, знецінення своєї якісної визначеності, ідентичності.

Об'єктом дослідження є аномія як філософсько-правова проблема. Предметом дослідження є специфіка становлення та розвитку явища аномії як особливого феномену суспільства.

Аномія (від грец. – беззаконня) – це стан соціальної дезорганізації суспільства, за якого соціально-культурні цінності, норми, інституції та зв'язки відсутні або стають нестійкими та суперечливими [1]. Така ситуація призводить до того, що більшість населення залишається «поза суспільством» і вступає у конфронтацію з ним. Цій ситуації притаманні такі ознаки:

- нестійкість, суперечливість або повне зникнення чітких норм і правил поведінки, поява своєрідного нормативного вакууму;

- невідповідність нормативного та інституційного аспектів соціально-правового порядку;

- руйнування суспільних цінностей.

Поняття аномії виникло більш як двадцять століть тому. Водночас погляди філософів різних епох на поняття аномії є

схожими, незалежно від часової та географічної належності. Зі старозаповітних часів і до періоду Нового часу мислителі утверджували погляди на беззаконня як на руйнівне для суспільства явище. Протиставлення беззаконня порядку в суспільстві та концептуальний пошук методів подолання аномії були предметом філософського осмислення багатьох шкіл, напрямів та окремих філософів.

Введення в науковий обіг поняття аномії пов'язують, передусім, з працями французького соціолога і філософа Е. Дюркгейма, який визначив аномію як злам соціальних норм, унаслідок якого люди перестають знаходити собі місце в суспільстві, оскільки припиняють діяти правила, що забезпечують виконання конкретних соціальних ролей [2].

Концепція аномії, запропонована Е. Дюркгеймом, набула подальшого розвитку в наукових дослідженнях Р. Мертона, Т. Парсонса, Р. Макайвера, Л. Сроула, Д. Пісмента, Р. Дарендорфа, Е. Фромма.

Вивчення причин і способів подолання аномії залишається актуальним питанням і для дослідників ХХІ ст.: С. Месснера, Р. Розенфельда, Л. Гейнса, Р. Міллера, Ю. Гарфілда, Ф. Адлера, В. Лауфера, результатами досліджень яких стали макросоціологічна теорія злочинності, теорія соціальної дезорганізації, теорія контролю у протидії аномії та інші.

Оскільки стан аномії має безпосередній вплив на вектор розвитку суспільства, дослідження проблематики аномії має важливе значення для вітчизняних реалій. Це необхідно для визначення основних шляхів розв'язання цієї проблеми та можливості уникнути її проявів у майбутньому.

Ретроспективний аналіз розвитку українського суспільства з моменту здобуття Україною незалежності 1991 року ілюструє зміну суспільних настроїв. Як зазначає дослідниця Н. В. Щербакова, український соціум, будучи новим утворенням, який виник після розпаду Радянського Союзу, зазнав значних трансформацій у суспільній свідомості. Так, структура тоталітарного суспільства допускала лише одну єдину ідеологію та одну форму власності. Існувала жорстка командно-

адміністративна система управління державою та життям кожної людини. Причому основну частину соціуму вважали «власністю», яка не могла мати ефективних важелів впливу на суспільні процеси [3].

У сучасному українському суспільстві соціальна структура має свої особливості, що зумовлені процесом модернізації з позицій політичних, економічних і культурних змін. Проте такі суспільні трансформації не лише зумовили зміну суспільних інститутів, а й слугували причиною нестійкості соціального середовища, що призвели до розмитості об'єктів ідентифікації, ціннісних орієнтацій. Додатковим чинником соціальної нестабільності слід вважати різке розшарування суспільства за економічним критерієм. Крім цього, вітчизняний соціокультурний простір означений проблемою нестабільності середнього класу. Водночас саме середній клас має становити основу громадянського суспільства та брати найбільш активну участь у процесі громадянської соціалізації.

Ще одним не менш важливим фактором є поширення бідності населення та суб'єктивна оцінка бідності та соціальної самоідентифікації українців. Так, згідно з результатами соціологічних опитувань, 59 % респондентів зарахували себе до бідних; до небідних, проте ще не представників середнього класу – 39 %; до представників середнього класу – 2 %; заможних – лише 0,1 % респондентів.

Наступна група факторів – соціально-політичні. Низка вчених вважає, що до дезорганізації суспільства та втрати українським соціумом морально-ціннісних і нормативних орієнтирів призвела неправильно визначена внутрішня політика. Зокрема, дослідниця О. М. Сахань стверджує, що протягом тривалого деструктивного впливу влади в 2010–2013 рр. через руйнівну для держави та суспільства політику завдано шкоди як державі, зокрема оборонній сфері, судовій та правоохоронній системі, так і суспільству загалом [4].

Проведений теоретичний аналіз поняття аномії та дослідження появи цього феномену у філософсько-правовому

дискурсі XXI ст. дають підстави вважати, що українське суспільство на сучасному етапі перебуває в стані аномії, оскільки переважна більшість українських громадян переживає морально-ціннісний вакуум на тлі зменшення значення традиційних соціальних цінностей.

Водночас аномія не є проблемою, що не має способів вирішення. На нашу думку, подолання проявів аномії в сучасному українському суспільстві має стати предметом комплексної державної політики, що має складатись із:

а) правової політики, що включає розробку, прийняття та впровадження цілої системи нормативно-правових актів – від соціально-економічного характеру до адміністративно-правових і кримінально-правових норм. Правові засоби мають забезпечувати, з одного боку, створення належних умов для запобігання виникнення явища аномії, з іншого – захист суспільних відносин від протиправних діянь;

б) соціально-економічної політики, що має на меті зменшення кризових явищ в економіці та суспільстві, наслідком чого має стати усунення передумов для виявів аномії;

в) освітньої та медійної політики, завданням якої є створення належної комунікації між державою, суспільством і кожним окремим громадянином у напрямі подолання аномії.

Список використаних джерел

1. Волович В. І. Соціологія: короткий енциклопедичний словник. Київ : Укр. Центр духов. культури, 1998. 728 с.
2. Дюркгейм Э. Социология. Ее предмет, метод, предназначение / пер. с фр. ; сост. А. Б. Гофман. М. : Канон, 1995. 352 с.
3. Щербакова Н. В. Трансформація ціннісних орієнтацій сучасної української молоді: соціально-філософський аналіз : автореф. дис. ... канд. філос. наук. : 09.00.03. Київ, 2017. 196 с.
4. Сахань О. М. Соціальна девіантність в українському суспільстві як результат деструктивної політики влади. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2014. Вип. 28. С. 77–94.